

AMSTERDAMMERS MAAK JE STAD!

A: INZICHT

Van ruimte voor stadmakers, naar onderlinge versterking in het stedelijk innovatie-ecosysteem.

'Amsterdammers, Maak je Stad!' is tot stand gekomen dankzij inzet van:

Het Maak je Stad! kernteam:

Tessa de Geus // Kennisland

Koko Herder // Kennisland

Peter Both // Pakhuis de Zwijger

Maarten Essenburg // Pakhuis de Zwijger

Roos Dickhout // Pakhuis de Zwijger

Lisa Vlug // Pakhuis de Zwijger

Jurre Ongering // Waag

Maak je Stad! stuurgroep:

Gerard den Boer // Gemeente Amsterdam

Femke Haccou // Gemeente Amsterdam, CTO office

Marleen Stikker // Waag

Edwin Oskam // Amsterdam Economic Board

Egbert Fransen // Pakhuis de Zwijger

Nora van der Linden // Kennisland

Kim van den Anker // Amsterdam Smart City

Kenneth Heijns // Amsterdam Institute for Advanced Metropolitan Solutions

Ook danken wij anderen die als participant, coach, stagiair, vrijwilliger, of anders hebben bijgedragen aan het winnen van de iCapital award, en het organiseren van 'Amsterdammers, Maak je Stad!'

Attribution-CC BY 4.0 International

VOORWOORD

Op 8 april 2016 heeft de Europese Commissie de titel van European Capital of Innovation¹ ("iCapital") toegekend aan Amsterdam. De hoofdstad wordt in het juryrapport geroemd om haar innovatie-ecosysteem en bottom-up aanpak. Amsterdam slaagt erin om de kracht en creativiteit van haar inwoners te mobiliseren en zo te komen tot een innovatieve en creatieve aanpak van stedelijke vraagstukken volgens de 'Amsterdam Approach'.

De Amsterdam Approach is een coöperatief innovatie-model waarin maatschappelijk middenveld-organisaties fungeren als onmisbare schakels tussen burgers enerzijds, en overheid, kennisinstellingen en bedrijfsleven anderzijds. Door deze verbinding profiteert de stad van de innovatieve capaciteiten van haar burgers, en kunnen deze burgers initiatieven ontwikkelen die bijdragen aan kwaliteit van het leven in de stad.

Door de iCapital-award hebben we de Amsterdam Approach verder in de praktijk gebracht. Dit is gedaan middels 'Amsterdammers, Maak je stad!'². Binnen dit project is tot een selectie van bestaande initiatieven van stadmakers gekomen. Gedurende acht maanden is ondersteuning geboden om deze initiatieven te versnellen en versterken. Daarbij zijn er door het kernteam van Waag, Pakhuis de Zwijger, en Kennisland,

inzichten opgedaan over hoe men vanuit een inclusieve werkwijze de innovatieve capaciteiten van Amsterdammers beter kan inzetten. Zo kunnen we de stad nog inclusiever, en gelijkjer maken.

Dit document roept op om het innovatie-ecosysteem met stadmakers en andere relevante stakeholders te blijven versterken en versnellen. Daarbij is men vaak primair gericht op wat stadmakers nodig hebben binnen gemeente. In dit project hebben we echter ook onze eigen rol willen aanscherpen en zijn we met diverse relevante stedelijke partijen uit het maatschappelijk middenveld, alsmede de stadmakers zelf, in gesprek geweest. Daarbij zijn juist de mogelijkheden voor onderlinge versterking verder verkend en is onderlinge matchmaking - vooral gebaseerd op wat initiatieven ook 'komen brengen' - een belangrijk instrument geweest.

Ook vanuit onze eigen organisaties is verkend wat de aansluiting met de stadmaker is, waar raakvlakken liggen, en wat stadmakers brengen met betrekking tot onze eigen diverse kernthema's. Hoe kunnen en willen wij onszelf laten versterken door stadmakers? Zijn onze, en andere organisaties daarop ingericht? Is voor stadmakers duidelijk hoe ze deze aansluiting kunnen vinden, of verwachten we toch dat ze de gemeente als aanspreekpunt benaderen? Dit zijn vragen die niet alleen door de gemeente, maar door meerdere partijen in Amsterdam beantwoord moeten worden.

1: <https://ec.europa.eu/research/prizes/icapital/>

2: Vanaf nu wordt hiernaar verwezen met: *Maak je Stad!*

Door verder en vooral gezamenlijk aan deze thema's te werken, geloven wij dat we kunnen komen tot verdere versnelling en versterking van stadmakers, van elkaar, en van de stad als geheel. Wij - Pakhuis de Zwijger, Kennisland, en Waag - zijn deelgenoot van het innovatie-ecosysteem van de stad Amsterdam. Vanuit die rol hebben wij het organiseren en uitvoeren van Maak je Stad! op ons genomen. Gezamenlijk versterken we het project met bestaande kennis, verbindingen en ervaring die onze organisaties hebben ingebracht.

Wat formeel begon als een opdracht vanuit de gemeente, ontwikkelde zich tot een partnerschap waardoor we niet alleen stadmakers, maar ook elkaar hebben versterkt. Dit heeft geleid tot een bijzonder resultaat waarvan deze publicatie, wat ons betreft, niet het slotstuk is, maar een eerste stap richting een meer gezamenlijk en inclusief stadmakerschap voor Amsterdam.

Marleen Stikker (Waag)

Nora van der Linden (Kennisland)

Egbert Fransen (Pakhuis de Zwijger)

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	4
Introductie	8
De iCapital Award	8
Van iCapital Award naar Maak je Stad!	9
Deze publicatie	10
De Amsterdam Approach in context	12
Relevante partijen	12
Relevante theorie en begrippen	13
<i>Amsterdam Approach en Accelerating Assets</i>	
<i>Sociaal ondernemerschap</i>	
<i>Denken als een 21ste eeuwse stadmaker</i>	
<i>Commons voor stadmakers</i>	
<i>Digitale Sociale Innovatie door stadmakers</i>	
Aanbevelingen	22
Erkenning, ondersteuning en ruimte voor stadmakers	22
Gezamenlijk versterken van Amsterdam Approach	27
Politieke keuze voor innovatie door stadmakers	31
Visie	36
Verantwoording // Over de auteurs	40
Auteursrechtelijke informatie	43
Bijlage 1: Partijen in Amsterdam Approach:	44

INTRODUCTIE

Door de "Amsterdammers, Maak je Stad!" (Maak je Stad!) challenge zijn verschillende inzichten opgedaan over het bouwen van een sterk innovatie-ecosysteem in de stad Amsterdam. De term ecosysteem is een metafoor om het complexe netwerk van relevante actoren en hun onderlinge interacties te beschrijven.

Middels een tweedelige publicatie -waarvan dit deel één is - worden relevante inzichten gedeeld met eenieder die geïnteresseerd is in het versterken van een stedelijk innovatie-ecosysteem. In dit eerste deel van de publicatie wordt globaal ingegaan op de achtergrond en oorsprong van Maak je Stad!. Daarna worden de belangrijkste inzichten vanuit het traject toegelicht, en volgt een advies over hoe onderlinge versterking in het stedelijk innovatie-ecosysteem verder gebracht kan worden. Verder komen in dit deel verschillende theoretische perspectieven aan bod die ons denken over innovatieve burgers (stadmakers) aanscherpen.

Het tweede deel van de publicatie beschrijft in meer praktische zin hoe Maak je Stad! in de praktijk is gebracht. Dit biedt een inhoudelijke verdieping op dit eerste deel.

Op sommige plaatsen wordt in dit document verwezen naar specifieke onderwerpen die in deel twee verder worden toegelicht.

DE ICAPITAL AWARD

Om de oorsprong van Maak je Stad! te begrijpen moet men op Europees niveau beginnen. De Europese Commissie (EC) erkent dat stedelijke gebieden innovatie in Europa substantieel verbeteren door hun vermogen om mensen, plaatsen, publieke en private actoren met elkaar te verbinden. De EC beloont daarom steden die ruimte geven aan individuen en communities die samen met anderen oplossingen bedenken en realiseren voor urgente en vaak complexe maatschappelijke uitdagingen met de zogenaamde European Capital of Innovation (iCapital) Award. De winnende stad krijgt zowel een titel als een geldprijs. In 2014 erkende de Europese Unie deze rol voor het eerst door de iCapital Award toe te kennen aan Barcelona.

Op basis van het voorstel dat door de gemeente Amsterdam en haar partners³ is ingediend, heeft de Europese Commissie de iCapital award op 8 april 2016 toegekend aan Amsterdam. Amsterdam wordt in het juryrapport geroemd om haar innovatie-ecosysteem, de bottom-up aanpak, en het

vermogen om kracht en creativiteit van haar inwoners te mobiliseren en zo te komen tot innovatieve en creatieve aanpakken van stedelijke vraagstukken. Carlos Moedas, lid Europese Commissie (DG onderzoek, wetenschap en innovatie) becommentarieerde: *'Amsterdam fully deserves to be our European Capital of Innovation for its holistic vision of innovation in and for the city.'* De voorzitter van het Comité van Europese Regio's, Markku Markkula, voegde daar aan toe: *'This award is all about speeding up change: we must encourage cities and regions to tackle burning societal challenges by jumping on the innovation train and spreading bottom-up experiences.'*

Door het begrip coöperatieve innovatie te introduceren liet Amsterdam zien verder te gaan dan een klassieke zogenaamd "triple helix" model van innovatie waarin overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen innovatie vanuit een zekere drie-eenheid uitvoeren. Het creëren van interactie tussen de verschillende andere 'lagen' binnen het innovatie-ecosysteem waarbij ook burgers worden gezien als actieve stakeholders die zelf de stad creëren, is de bottomline van de innovatiestrategie in Amsterdam. Ook hebben maatschappelijk middenveld organisaties zoals Waag, Kennisland en Pakhuis de Zwijger, maar ook vele anderen

hierbij een rol. Deze organisaties fungeren enerzijds als verbinders die burgers betrekken bij stedelijke innovatie. Anderzijds dragen deze organisaties ook vanuit geïnternaliseerde kennis en expertise bij aan innovatie in de stad. Deze coöperatieve benadering hebben we afgelopen jaren genoemd: 'The Amsterdam approach'. Deze benadering wordt in het volgende hoofdstuk verder toegelicht.

VAN ICAPITAL AWARD NAAR MAAK JE STAD!

Na het winnen van de iCapital Award kwamen partijen die het winnende voorstel hadden geschreven samen om een vervolgproject te ontwerpen. Doel van dit project was om het innovatie-ecosysteem verder te versterken en nog inclusiever te maken. Resultaat hiervan was Maak je Stad!; een challenge waarbinnen een selectie is gemaakt van bestaande bottom-up-initiatieven van stadmakers die de stad beter maken. Het iCapital prijzengeld kon via deze challenge snel en effectief terug naar de burger die als bottom-up innovator gezien moet worden als de échte winnaar van de iCapital Award. Hierna kon Maak je Stad! beginnen.

Maak je Stad! heeft zich primair gericht op actieve burgers die bij de stad betrokken zijn en deelnemende professionals die - meestal vanuit een bottom-up benadering - de stad leefbaarder maken. Deze betrokkenheid kan gaan over het op een alternatieve manier opzetten van ouderenzorg of het creëren van werkgelegenheid in een wijk, het ontwerpen van een plein of een straat met de betrokkenen en het lokaal realiseren van voedselproductie. Deze mensen maken vandaag de stad van morgen. In lijn met de definitie die is geformuleerd is in het kader van Steden in Transitie⁴, noemen we deze actieve burgers ook in deze publicatie: Stadmakers.

DEZE PUBLICATIE

Nu de oorsprong van Maak je Stad! duidelijk is, wordt ingegaan op ervaringen, inzichten, en aanbevelingen die voortkomen uit dit project. Dit komt aan bod aan de hand van een aantal vragen aan de hand waarvan deze publicatie gestructureerd is:

- Wat is het Amsterdam Innovation Ecosystem? Wat typeert de Amsterdam Approach, en welk nieuwe perspectieven kunnen ons denken hierover aanscherpen? (tweede hoofdstuk)?
- Wat zijn de belangrijkste inzichten over het versnellen en versterken op niveau van initiatieven, en op niveau van het ontwikkeltraject als geheel (derde hoofdstuk)?
- Wat zijn aanbevelingen voor de toekomst (vierde hoofdstuk)?

Eenieder die zich wil verdiepen in de meer operationele kant van de Maak je Stad! aanpak kan terecht in deel twee van de publicatie. In dat deel wordt het project qua uitvoering stap voor stap toegelicht.

Op verschillende plaatsen in dit document zijn quotes van stadmakers te vinden. Deze quotes illustreren de ervaringen die ten grondslag hebben gelegen aan de bevindingen die in dit eerste deel van de publicatie aan bod komen. Verder zijn er ook verschillende textboxes terug te vinden die inzicht geven in specifieke details van Maak je Stad!.

4: <https://stedenintransitie.nl/f-a-q/>

AMSTERDAMMERS, MAAK JE STAD!

DOE MEE EN VERSTERK EN
VERSNEL JE MAATSCHAPPELIJKE INITIATIEF.

Gemeente
Amsterdam

PAKHUIS
DE ZWIJGER

amsterdam
smart
city

Go to www.menti.com and use the code 92 88 41

In welke stadsdelen ben jij actief?

DE AMSTERDAM APPROACH IN CONTEXT

Door de Amsterdam Approach profiteert de stad van de innovatieve capaciteiten van haar burgers. Deze krijgen ruimte om initiatieven te ontwikkelen die bijdragen aan de kwaliteit van leven in de stad. In dit hoofdstuk over de context van de Amsterdam Approach komen verschillende organisaties aan bod die deze Approach versterken. Door deze partijen te onderscheiden en herkennen wordt duidelijk dat er sprake is van een brede samenwerking van relevante organisaties die elkaar wederzijds versterken, en leren van elkaars ervaringen. Veel van deze organisaties vervullen een verbindende functie tussen overheid en burger.

Naast aandacht voor deze verschillende organisaties, wordt allereerst verder ingegaan op wat de Amsterdam Approach is. Daarna komen andere relevante theoretische inzichten aan bod die de Amsterdam Approach kunnen versterken. Door enerzijds relevante partijen te onderscheiden, en anderzijds relevante theoretische perspectieven te introduceren, biedt dit hoofdstuk een opmaat richting latere geïnformeerde verdieping over wat er nodig is om het innovatie-ecosysteem van Amsterdam te versterken.

BETROKKEN PARTIJEN

In het iCapital Award winnende voorstel is een aantal organisaties benoemd die fungeren als onmisbare schakels tussen burgers enerzijds, en overheid, kennisinstellingen en bedrijfsleven anderzijds. Deze partijen maken de Amsterdam Approach mede mogelijk. De volgende relevante organisaties waren bij het voorstel betrokken. Deze organisaties⁵ hebben bij Maak je Stad! een belangrijke partnerrol op zich genomen.

- Amsterdam Economic Board
- Amsterdam Smart City
- Kennisland
- Pakhuis de Zwijger
- Waag / Smart Citizen Lab
- Amsterdam Institute for Advanced Metropolitan Solutions
- CTO (Gemeente Amsterdam)
- Startup Amsterdam

Aanvullend op dit partnerschap zijn overige samenwerkingsverbanden aangegaan met andere partijen en initiatieven die zich richten op de Amsterdamse stedelijke omgeving. Deze partijen en initiatieven zijn:

- Ruimte voor Initiatief (Gemeente Amsterdam)
- De Gezonde Stad

⁵: Zie bijlage 1 voor meer informatie over deze partijen.

- Impact Hub en het Amsterdam City Fellowship program

RELEVANTE THEORIE EN BEGRIPPEN

Om Maak je Stad! inhoudelijk te kunnen evalueren wordt allereerst verder ingegaan op de betekenis van termen als Amsterdam Approach en sociaal ondernemerschap. Ook worden theoretische perspectieven gepresenteerd die handvatten bieden om op een andere manier naar de stadmakers te kijken, en de toegevoegde waarde van de stadmaker te begrijpen.

Amsterdam Approach en Accelerating Assets

De Amsterdam Approach is in het voorwoord geïntroduceerd als coöperatief innovatiemodel van Amsterdam waarin maatschappelijk middenveld organisaties fungeren als onmisbare schakels tussen burgers enerzijds, en overheid, kennisinstellingen en bedrijfsleven anderzijds. Door deze schakelfunctie profiteert de stad van de innovatieve capaciteiten van haar burgers (en stadmakers). Zo kunnen initiatieven namelijk ontwikkelen en bijdragen aan kwaliteit van leven in de stad. In het rapport over Accelerating Amsterdam's Assets⁶ van Kennisland wordt toegelicht dat innovatief potentieel in de samenleving moet worden

erkend als een belangrijke toevoeging op innovatie. Geadviseerd wordt om ook qua beleid en strategie ruimte te geven voor dit soort innovatie vanuit de haarvaten van de stad. Ten tweede werd het als een vereiste gezien dat de infrastructuur voor sociale innovatoren verder versterkt wordt in de stad. Het laatste advies was gericht op het fysiek, intellectueel en budgettair creëren van ruimte voor nieuwe experimenten in de stad.

In Accelerating Amsterdams Assets wordt het innovatiemodel toegelicht waarin drie systemen - overheid, bedrijfsleven, en kennisinstellingen - samenwerken. Deze systemen hebben verschillende taken en functies, maar vinden elkaar waar het gaat om stedelijke innovatie⁷. Bij het denken aan een meer inclusieve vorm van innovatie waarbij stadmakers een rol spelen, is het gebruikelijk om een vierde actor op te nemen. Deze actor (stadmaker) vertegenwoordigt de burger.

6: Sigaloff, C. Arnoldus, M. & van Exel, T. (2016) Accelerating Amsterdam's Assets. CC BY-SA 4.0 Kennisland, 2014.

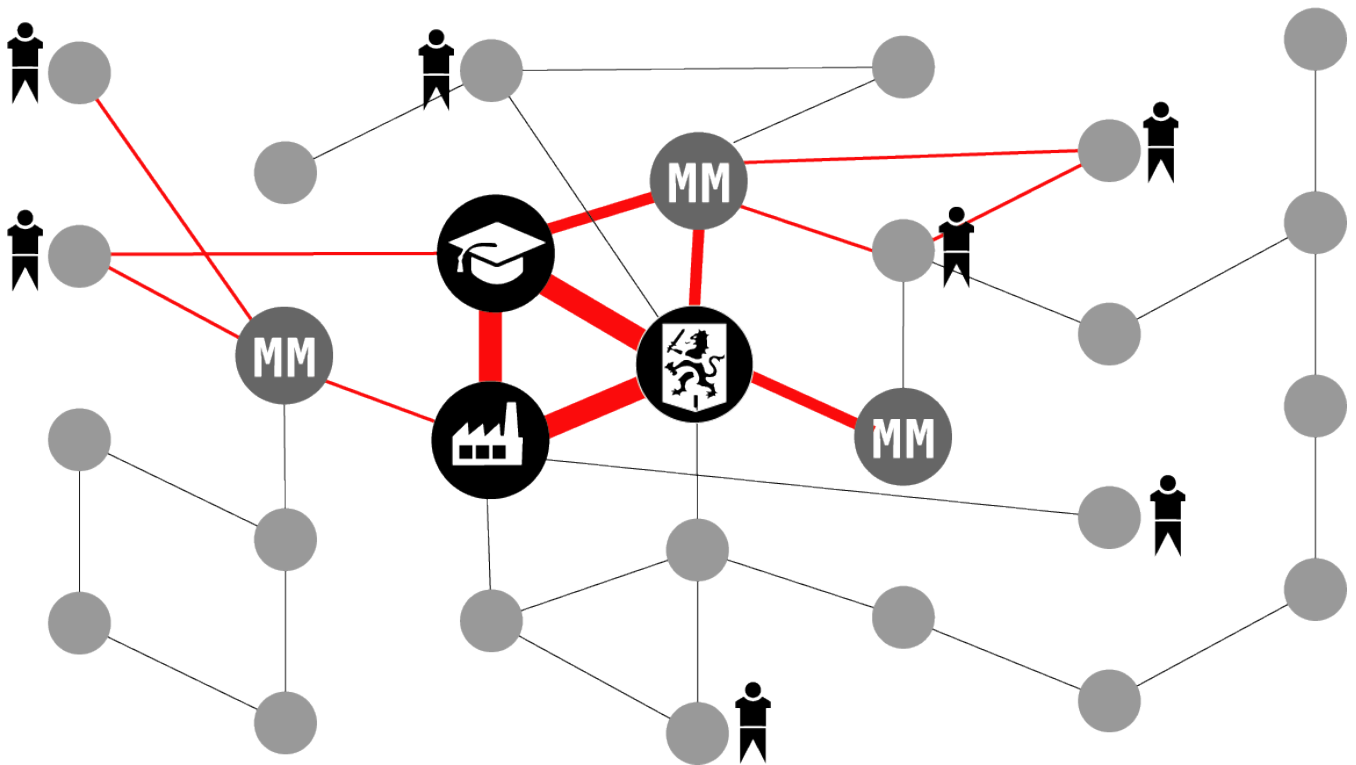

Fig: De stadmaker door maatschappelijk middenveld verbonden aan (lokale) overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen in innovatie infrastructuur.

In bovenstaand schema wordt schematisch weergegeven hoe verschillende actoren in het innovatie ecosysteem met elkaar in verbinding staan. Maatschappelijk middenveld organisaties (MM) spelen een belangrijke verbindende rol tussen stadmakers en de systemen van overheid, bedrijfsleven, en kennisinstellingen. Dit gebeurt al, maar stadmakers en maatschappelijk middenveld organisaties zien op dit gebied ook nog ruimte voor verbetering voor wederzijdse versterking.

Sociaal ondernemerschap

Voor Maak je Stad! zijn stadmakers en sociaal ondernemers opgeroepen op om

hun ideeën aan te dragen voor een meer gezonde en talentvolle stad, maar wat verstaat men onder sociaal ondernemerschap?

Waar het gaat over sociaal ondernemerschap, staat in deze publicatie de inclusieve definitie van Social Enterprise NL centraal⁸: 'Sociaal ondernemen is ondernemen met een maatschappelijke missie. Sociaal ondernemers zoeken innovatieve oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen. Een sociale onderneming levert net als elke andere onderneming een product of dienst en heeft een verdienmodel. Geld verdienen is

⁸: <https://www.social-enterprise.nl/sociaal-ondernemen/>

echter niet het hoofddoel, het is een middel om de missie te bereiken. Het doel van de sociale onderneming is maatschappelijke meerwaarde creëren, ook wel 'impact' genoemd.'

Schultz, Van der Steen en Van Twist (2013)⁸ bezien het sociale ondernemerschap vooral in het licht van overheidsdienstverlening. Zij karakteriseren sociale ondernemingen als ambigue entiteiten: 'De praktijk die wij waarnemen, is dat een toenemend aantal koopmannen zich als dominee begint te gedragen. Of beter gezegd, dat de sociale doelen steeds meer via commercieel ondernemerschap worden bereikt. ... Sociale ondernemingen doen dingen die voor de politiek bestuurder mooi en wenselijk zijn, maar die tevens ongemakkelijk maken' (p. 116).

Wat is het verschil tussen een sociaal ondernemer en een stadmaker? Vanuit bovenstaande definitie blijkt dat niet iedere stadmaker ook een sociaal ondernemer is want het ontbreekt stadmakers soms aan een verdienmodel. In *Maak je Stad!* waren sommige initiatieven zelfs niet eens op zoek naar een verdienmodel. Participatie op vrijwillige basis is minstens zo'n belangrijk model. Dat wil niet zeggen dat de bijdragen van dergelijke stadmakers 'gratis' zijn. Vrijwilligersprojecten en sociaal innovatieve

praktijken zijn uitdagend en vragen om erkenning, steun, en soms ook financieel commitment van omwonenden en instituties. Stadmakers zijn op zoek naar een nieuwe soort economie. Daarom moeten we met de Amsterdam Approach ook een nieuw economisch perspectief verkennen.

Denken als een 21ste eeuw stadmaker

Druk op gemeentebudgetten en een klassiek economisch perspectief maken dat stadmakers vaak gevraagd wordt om hun economische waarde in termen van groei dan wel financiële besparing te beschrijven. Die vraag bevestigt dat de euro in ons huidige economische discours nog vaak centraal staat en leidt tot beperkte aandacht voor andere vormen van economische waarde. Voor een inclusieve kijk op de toegevoegde waarde van initiatieven en ondernemingen van stadmakers halen wij de 'Donuteconomie' van econoom Kate Raworth aan als theoretische context en verrijking voor de Amsterdam Approach.

In het boek *'Doughnut Economics, Seven Ways to Think Like a 21st Century Economist'*, beargumenteert Raworth dat het huidige economisch denken niet aansluit bij de ambitie om een gelijke, eerlijke en duurzame samenleving op te bouwen. De kunst is volgens Raworth om

8: Schultz, M., Van der Steen, M., Van Twist, M. (2013) *"De koopman als dominee."*

aan de basisbehoeften (de sociale basis) van mensen te voldoen terwijl men binnen de grenzen blijft van wat de aarde kan dragen (het ecologisch plafond). Dit betekent dat men zaken als ongelijkheid, vervuiling en klimaatverandering integraal moet meenemen in het organiseren van onze economie. Deze onderwerpen zijn weliswaar uitgewerkt in beleidsagenda's en actieplannen zoals de Sustainable Development Goals, maar met het bestaande economische paradigma zijn deze volgens Raworth zo goed als

onbereikbaar. De focus op concurrentie en financiële groei helpt ons volgens Raworth niet om de uitdagingen van de 21ste eeuw aan te gaan. De ruimte tussen het ecologisch plafond en de sociale basis ziet er in haar model uit als een donut. Op deze donut zouden steden, landen, regio's en de wereld hun koersbepaling en beleidsvorming moeten afstemmen.

Raworth roept daarom op om nieuwe vormen van governance te verkennen op lokaal, nationaal, regionaal en globaal

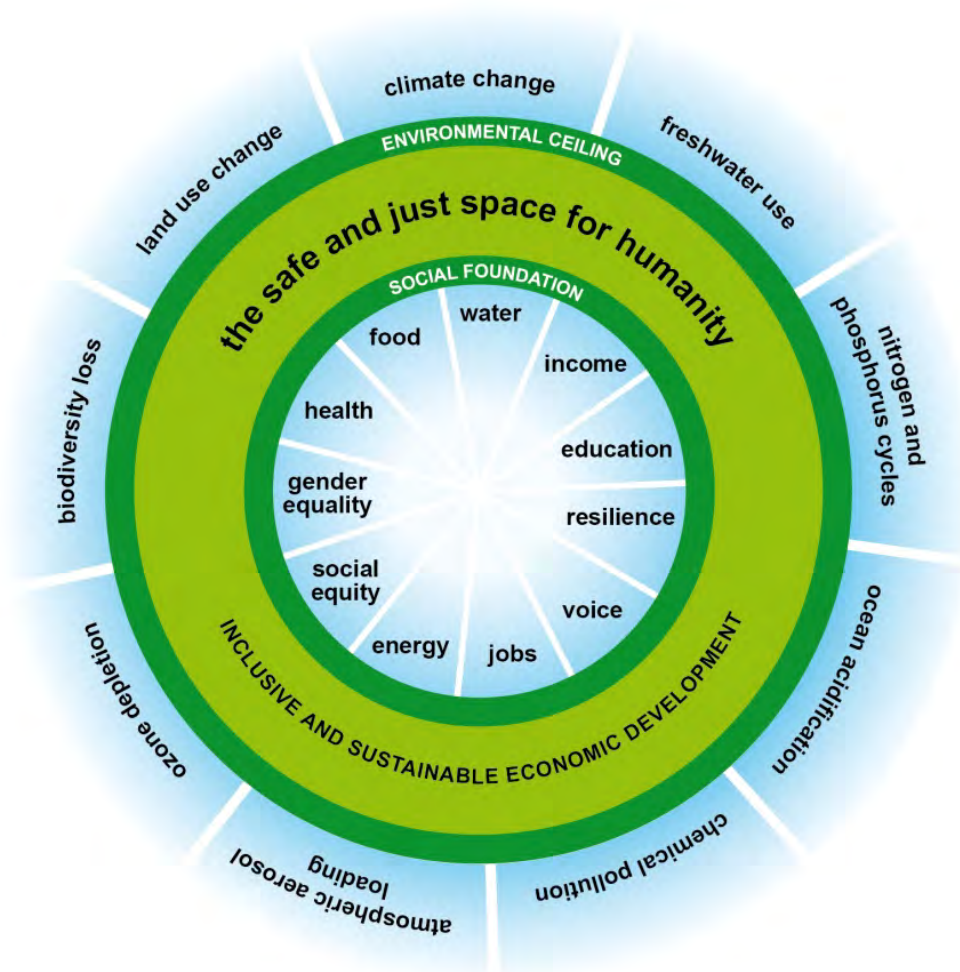

Fig: Source: Oxfam. The 11 dimensions of the social foundation are illustrative and are based on governments' priorities for Rio+20. The nine dimensions of the environmental ceiling are based on the planetary boundaries set out by J. Rockström et al (2009) 'A safe operating space for humanity', Nature 461, 23 September 2009.

niveau⁹. Economen (en beleidsmakers) zouden volgens Raworth ruimte moeten laten voor experiment om te diversificeren, selecteren, en versterken⁹. Dit vergt een transitie van een mechanisch beeld van economie, naar een meer organische benadering waarin de complexe eigenschappen van sociale en natuurlijke systemen worden onderkend en omarmd.

De uitdaging is om nu van dit vernieuwend economisch denken ook naar nieuw economisch handelen te gaan⁹. Men moet daarom niet alleen vernieuwend denken, maar ook vernieuwend zijn. Daarbij moet men de verandering, die men graag zien in de wereld, schetsen, en verwezenlijken⁹. Vanuit dit perspectief wordt in deze publicatie gekeken naar het handelen van individuele stadmakers, maar ook naar het inrichten van het innovatie-ecosysteem van de stad. Het biedt handvatten om te denken als 21ste eeuwse stadmakers.

Commons voor stadmakers

Door Raworth worden vier sferen beschreven waarin kan worden voorzien in de vraag en behoeften van mensen. Dit kan vanuit het individuele huishouden (de 'kerneconomie' van onbetaalde zorg, opvoeding, aandacht en dagelijkse klusjes), de markt (deze produceert private

goederen voor degenen die in staat en bereid zijn om te betalen), de commons (vanuit de commons produceert men goederen voor een betrokken gemeenschap die gereguleerd worden door markt noch staat), en de staat (deze laatste produceert publieke goederen voor alle ingezetenen binnen die staat). Waar het gaat over stadmakers zijn er veel voorbeelden van initiatieven die zich richten op aanbod via een markt, of die een dienst verlenen waarin de overheid optreedt als financier en de stadmaker zorgt voor de levering van publiek goed of dienst. Aangezien de productie vanuit een individueel huishouden weinig schaalbaar of deelbaar is, wordt die buiten beschouwing gelaten. Voor voorziening vanuit het commons gedachtegoed lijkt echter steeds meer aandacht te komen. De commons biedt een vorm van voorziening, die wordt gekenmerkt door intrinsieke betrokkenheid van de gemeenschap en die niet onderhevig is aan de grillen van de markt of de staat.

De commons, in het Nederlands 'meenten' of 'gemeengoed', zijn gedeelde hulpbronnen die door de gemeenschap worden beheerd op basis van regels, protocollen of principes. De commons zijn terug van weggeweest. Volgens onderzoekers is er sprake van een 'derde

golf' aan burgercollectieven, nadat ook in de late middeleeuwen en de 19e eeuw burgers in het gat sprongen dat markt en staat lieten vallen¹⁰. Het gaat daarbij om energiecoöperaties, broodfondsen en onderwijscoöperaties; maar ook zien we een grote uitwisseling van kennis op het internet, en lijkt de traditionele NGO plaats te maken voor meer hybride vormen van governance van publieke goederen waarbij ook sociale ondernemingen en burgers/ burgercoöperaties actief zijn.

Commons-organisatievormen helpen om de kracht van de burgersamenleving in resultaat en zeggenschap om te zetten. Hedendaagse commons strekken zich voorbij noties van zelforganisatie en co-creatie. Ze omvatten participatieve en democratische praktijken gericht op het publieke belang, en het zijn plaatsen van decentrale economische productie die waarde toevoegen aan de economie als geheel. Er zijn inmiddels commons-initiatieven voor het beheer van natuurlijke hulpbronnen, sociale diensten, cultuur erfgoed, voor het leefbaar houden van straten, voor het verspreiden van kennis, code en design, enzovoorts. Er zijn initiatieven waarbij gemeenschappen samen geld opzij zetten om een ecologische, regionale voedselketen in te richten, of

innovaties die een decentrale en participatieve politiek mogelijk maken. In Europa zien meerdere steden het potentieel van de commons. Zo heeft Gent zichzelf gelabeld als 'Commonsstad'. Een onderzoek geleid door commons-kenner Michel Bauwens inventariseerde in 2017 de aanzienlijke rijkdom aan commons-initiatieven in Gent en deed aanbevelingen naar de gemeente, die het onderzoek enthousiast ontving en met opvolging bezig is¹¹. De commons wordt in Gent gezien als een uitnodiging voor het verder uitwerken van een 'democratie +', een nieuw soort vermenging van representatieve en meer directe vormen van democratie.¹²

Toch zijn deze commons voor een overheid, of voor de politieke wereld die de overheid aanstuurt in een democratisch systeem, een uitdaging. Wanneer een groep burgers een commons claimt of opbouwt - met of zonder toestemming van de overheid - is het ook een claim die de klassieke vormen van de representatieve democratie ter discussie kan stellen. Die discussie is goed voorstelbaar wanneer de geclaimde common beheert wordt door een kleine groep mensen, en concurreert met een product of dienst die vanuit de overheid wordt aangeboden, of deze vervangt. Ondanks deze onmiskenbare uitdaging die

10: Tine De Moor, *Homo Cooperans, Instituties voor collectieve actie en de solidaire samenleving*, Oratie d.d. 30 augustus 2013, Universiteit Utrecht.

11: <https://www.commonsgent.be>

de commons vanuit politiek perspectief met zich meebrengt, biedt de heropleving van de commons een kans om de politiek opnieuw te vinden en te verrijken, rekening houdend met specifieke uitdagingen van inclusie, duurzaamheid, gelijke kansen etc.¹³

Een leerzaam voorbeeld van een dergelijke heropleving is te vinden in Bologna. Daar heeft men uitgangspunten geformaliseerd om de relatie tussen ondernemende burgers en de stad te verduidelijken vanuit de gedachte van de commons. Resultaat daarvan is 'Regulation on collaboration between citizens and the city for the care and regeneration of urban commons'¹⁴. De oorsprong van deze regelgeving dateert uit 2011 toen een groep lokale vrouwen contact opnam met de stad over het doneren van banken aan hun buurtpark, waar ze niet konden zitten. De vrouwen raakten gefrustreerd omdat hun genereuze aanbod van het ene gemeentelijk departement naar het andere werd doorgeschoven totdat uiteindelijk werd verteld dat het onmogelijk was. In feite was het illegaal voor burgers om verbeteringen aan te brengen in hun woonplaats.¹⁵

Het commons perspectief biedt alternatieven voor stadmakers om vanuit

gedeelde resources te voorzien in behoefte van burgers. Een mooi voorbeeld hiervan is School Makandra, die in Amsterdam compleet vrijwillig en zelfstandig aanvullend basisonderwijs aanbieden van vanuit een ruimte die ze gegund is door een lokale school. Een ander voorbeeld is de Kolenkit centrale, waar binnentuinen in de Kolenkit-buurt ingezet worden als gedeelde resource voor tuinbouw door een betrokken groep burgers.

Digitale Sociale Innovatie door stadmakers

Veel nieuwe innovaties die maatschappelijke problemen aanpakken worden online ontwikkeld, met behulp van apps, platforms en datasystemen. Dit gebied wordt Digitale Sociale Innovatie (DSI) genoemd¹⁶: digitale innovaties voor de sociale doeleinden. Zowel Kate Raworth als Michel Bauwens benoemen de mogelijkheden die digitale technologie bieden voor de commons: digitale technologie kan een katalyserend effect hebben op de initiatieven van stadmakers. Toch is al bij inschrijving en selectie van Maak je Stad! opgevallen dat er weinig inschrijvingen waren die volledig inzetten op de mogelijkheid van digitale tools. Dit terwijl het gebruik maken van technologie een van de selectiecriteria was. Hier liggen voor de stadmakers mogelijk

13: Commons transitieplan GENT p19

14: <http://www.comune.bologna.it/media/files/bolognaregulation.pdf>

15: http://wiki.p2pfoundation.net/Bologna_Regulation_for_the_Care_and_Regeneration_of_Urban_Commons

16: <https://digitalsocial.eu/about-the-project>

17: CTO Lunchpresentatie januari 2017

nog onbenutte kansen. In gesprek¹⁷ met Maak je Stad! deelde het CTO de visie dat het introduceren en aanbieden van de mogelijkheden die digitale technologie biedt, binnen Amsterdam nog een verbeterpunt is. Gebieden waar digitale technologie wordt ingezet om maatschappelijke uitdagingen aan te gaan, zijn - net als de stadmakers - divers en variëren van gezondheidszorg en onderwijs, tot democratie en milieu.

Burgers worden door DSI in staat gesteld meer controle over hun leven te krijgen en hun collectieve kennis en vaardigheden te gebruiken. Een voorbeeld daarvan is e-dem.nl¹⁸ wat een middel kan zijn om meer inzicht te krijgen op ideeën van stadmakers. Ook de overheid kan meer verantwoordelijk, benaderbaar en transparant worden dankzij dergelijke digitale tools. Daarnaast biedt de beweging van DSI alternatieven voor de dominante bedrijfsmodellen. Zo worden alternatieve modellen verkend die open, duurzaam en collaboratief zijn in plaats van gesloten en concurrerend.

Meer voorbeelden van DSI zijn te vinden op het digitalsocial.eu-platform. Deze DSI resource¹⁹ biedt inspiratie door case studies, blogs en onderzoek. DSI kan stadmakers inspireren en kansen bieden om

digitale technologie aan te grijpen om hun initiatief te versterken.

18: <https://e-dem.nl>
19: <https://digitalsocial.eu>

AANBEVELINGEN

In dit hoofdstuk worden aanbevelingen geformuleerd om het innovatie ecosysteem van Amsterdam verder te versterken. Deze aanbevelingen komen enerzijds voort uit analyse van maandelijkse Check-in²⁰ gesprekken en vanuit gesprekken van kernteamleden met stadmakers. Anderzijds komen deze aanbevelingen voort uit observaties van het kernteam en partnerorganisaties over het ontwikkeltraject als geheel. De aanbevelingen zijn geclusterd rond drie thema's, en bieden concrete handvatten om de stedelijke innovatie-ecosysteem te versterken door ruimte te creëren voor stadmakers. Verder variëren de toepassingsgebieden van de aanbevelingen van individueel stadmaker niveau tot innovatie-ecosysteem-breed.

1. ERKENNING, ONDERSTEUNING EN RUIMTE VOOR STADMAKERS

Aanbeveling 1: Vind en benut juridische ruimte om dit soort programma's uit te (blijven) voeren.

De middelen die door iCapital award beschikbaar waren, werden beheerd door de stad Amsterdam. Om bij uitvoer van het project maatschappelijk middenveld organisaties te betrekken bij het besteden van dit publiek geld, was een speciale

regeling nodig onder de Algemene Subsidieverordening Amsterdam (ASA2013)

²¹. Het geaccordeerd krijgen van deze regeling bleek een uitdagend proces te zijn en kostte betrokkenen veel tijd en aandacht. Toch is het schrijven en implementeren van deze regeling een onmisbare stap geweest die het kernteam in staat stelde om vanuit Maak je Stad! het innovatie-ecosysteem te kunnen versterken. Uiteindelijk bleek de ASA genoeg ruimte te bieden om samenwerking met maatschappelijke organisaties en de initiatieven in te richten.

Ook is coördinatie met het subsidieloket een belangrijk juridisch aandachtspunt gebleken. Gedurende Maak je Stad! bleek het uitdagend te zijn om timing en inhoud van berichtgeving vanuit subsidieloket richting stadmakers te overzien, terwijl het kernteam hier van stadmakers vragen over kreeg. Ook was niet altijd duidelijk wat er ingevuld moest worden door de initiatieven. Voorbeelden van dergelijke onduidelijkheid die het proces voor stadmakers compliceerde waren bijvoorbeeld onverwachte character limitations bij inschrijving van initiatieven, of onduidelijkheid over beschikkingsbrieven. Dergelijke kwesties maken samenwerkingen en afstemming tussen Maak je Stad! en het subsidieloket een punt van aandacht.

²⁰: Zie publicatie deel 2 over evaluatie middels de Check-ins

²¹: http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/Historie/Amsterdam/419314/419314_3.html

Vanuit subsidieloket is verder aangegeven dat dit type kleine financiering ook veel administratieve kracht kost wat vaak niet helemaal in verhouding staat met de grootte van toegewezen bedragen. Voor toekomstige vormen van ondersteuning van stadsmakers wordt gesuggereerd om ook andere modellen voor de verspreiding van financiële middelen te verkennen.

Aanbeveling relevant voor: Maatschappelijk middenveld, Kennisinstanties, Gemeente

Aanbeveling 2: Versterk stadsmakers met ondersteuning (op individueel niveau).

Binnen Maak je Stad! werd er een behoefte geconstateerd aan persoonlijke coaching. Door contact en gesprek op individueel niveau komen stadsmakers verder dan door algemene training die soms moeilijk te vertalen kan zijn naar eigen situatie.

Dat de stadsmakers tijdens het ondersteuningstraject verder kwamen met hun initiatief blijkt uit onderstaande antwoorden op de vraag: 'Hoe ver ben je met wat je met AMJS wil bereiken?' Kijkend naar score en verloop van individuele stadsmakers, zagen we soms ook terugval. Als we inzoomen op die momenten dan zien we dat initiatieven in zo'n geval vaak een tegenvallend moment hebben meegemaakt. Een voorbeeld

Fig: Gemiddeld cijfer dat Maak je Stad! initiatieven zichzelf gaven (voor sessie 1 tm 6)

daarvan is Soundtrack City. Deze stadsmakers vroegen aandacht voor de relevantie, waarde en kwaliteit van geluid in de stad en hebben rond dit thema een seminar georganiseerd. Het seminar was drukbezocht maar hun belangrijkste doelgroep liet het afweten. Dat had effect op hun voortgangsbeoordeling.

'We hadden blijkbaar niemand bereikt die over stadsplanning ging. Dat maakt dat we momenteel minder tevreden zijn over hoe ver we zijn met onze Maak je Stad! doelstelling.'

Dit voorbeeld illustreert dat het ondersteunen van stadsmakers iets anders is dan het afleggen van een lineair traject richting een vooraf gedefinieerd doel. Indien er een dergelijke terugval is, dan

verkennen we samen hoe zo'n initiatief wél hun gestelde doel kan bereiken.

*Aanbeveling relevant voor: Maatschappelijk
middenveld, Gemeente*

Aanbeveling 3: Ondersteun initiatieven om te komen tot een volledige aanvraag. Door de aanpak waarin bij inschrijving slechts algemene informatie en financiële raming is uitgevraagd, bleef de inschrijfprocedure simpel en daardoor laagdrempelig. Zo werd voorkomen dat de inschrijving gepaard ging met een onbedoelde voorselectie waardoor Amsterdammers - met ervaring in het schrijven van projectplannen of opstellen van begrotingen - bevoordeeld zouden zijn. Deze aanpak zorgde dat Maak je Stad! daadwerkelijk een inclusieve challenge was voor alle Amsterdammers.

Een dergelijk selectie van stadmakers op hoofdlijnen is relevant maar ook uitdagend. Bij de eerste selectieronde was het hierdoor lastig om de inzendingen te beoordelen op basis van de vaak globale beschrijving. Het inclusiviteitsprincipe en het 'indienen op hoofdlijnen' had geleid tot een selectieproces waarin soms meer materiaal wenselijk was om de selectie sterk te kunnen onderbouwen. Vanuit de globale beschrijving van initiatieven was ook

moeilijk te beoordelen in hoeverre de initiatieven oprecht aansloten bij selectiecriteria, of dat ze dit in hun aanvraag alleen opnemen om door de selectie te komen. Dit verschijnsel werd door de jury als volgt omschreven: 'Als je ergens naar vraagt bij inschrijving, dan ga je het ook vaak terugkrijgen'. Het zoeken naar een balans tussen toegankelijkheid van inschrijving, en informatie die nodig was voor het selectieproces was uitdagend, maar een logisch gevolg van het inclusiviteitsprincipe dat binnen Maak je Stad! centraal stond.

*Aanbeveling relevant voor: Maatschappelijk
middenveld, Gemeente*

Aanbeveling 4: Stimuleer stadmakers hun meerwaarde te expliciteren. Stadmakers hebben vaak het gevoel dat ruimte voor initiatief iets is wat hen gegund moet worden. In de tweede sessie over 'hosselen' werd duidelijk hoe belangrijk het is dat stadmakers zich niet positioneren als initiatieven die geholpen moeten worden of steun vragen. Dat bleek in die sessie namelijk vaak minder interessant te zijn voor potentiële partners. In plaats daarvan moeten stadmakers zich positioneren als partijen die de stad iets komen brengen. Daarbij kan het model van Raworth gebruikt worden om niet te blijven hangen in

CONTACT EN CONTACTBEHOEFTE VAN STADMAKERS MET OMGEVING

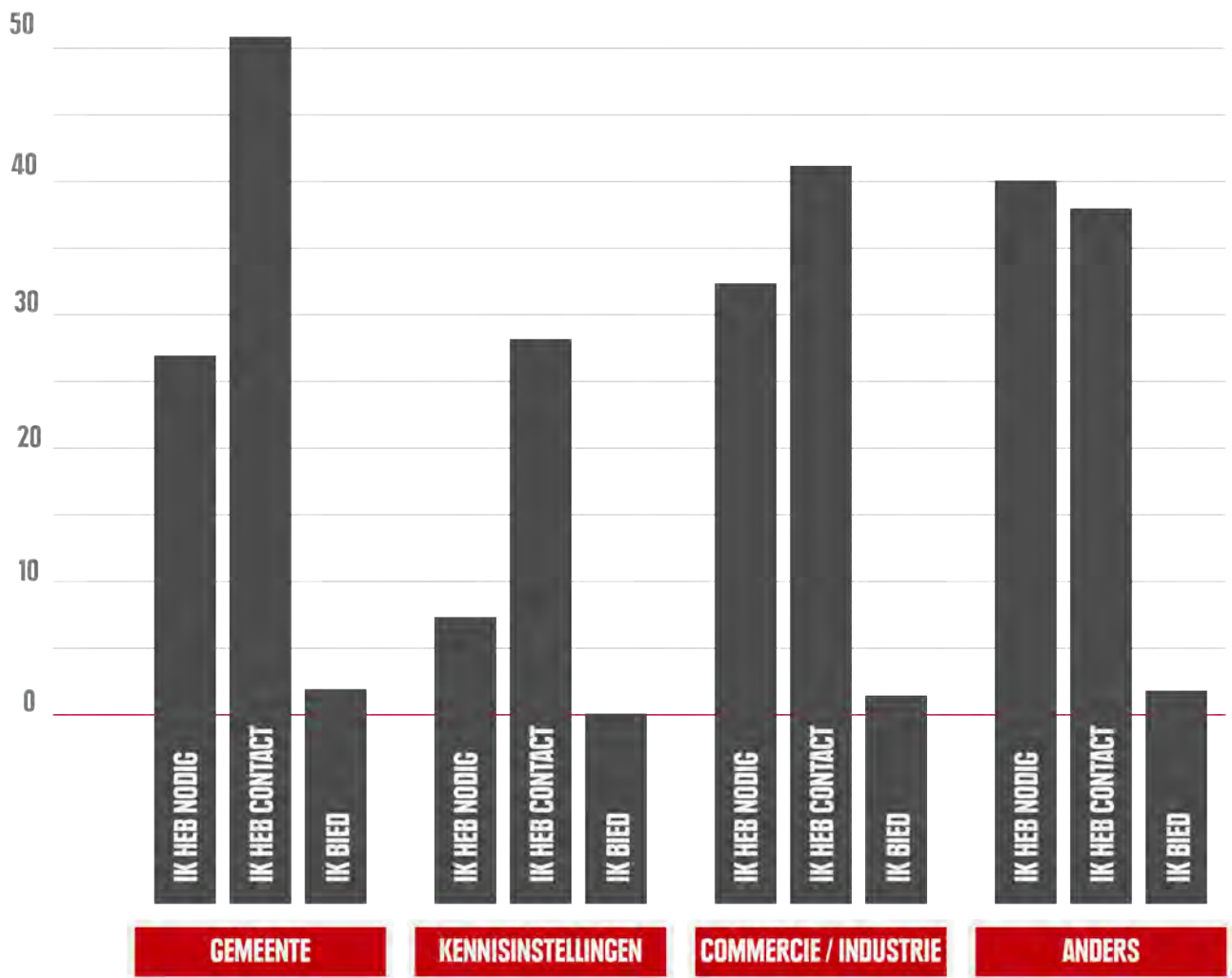

Fig: Aantal genoteerde uitspraken over behoefte, contact, en aanbod mbt verschillende partijen.

argumentatie die alleen over financieel gewin gaat. Deze insteek maakt dat potentiële partners stadmakers niet zien als partijen die voornamelijk iets nodig hebben (komen halen) maar juist als partijen die waarde toevoegen aan onderwerpen die voor die partners belangrijk zijn (komen brengen).

Bovenstaande figuur geeft aan dat de stadmakers in de check-ins relatief weinig zeggen over wat ze de verschillende partijen precies kunnen bieden. Dit lieten de

stadmakers in de check-ins niet vaak aan bod komen ondanks de specifieke vraag hierover. Dat dit voor veel stadmakers een uitdaging was, werd ook duidelijk in de sessie over hosselen. Aandacht voor hetgeen de stadmaker biedt, is een verbeterpunt wat in bovenstaand overzicht benadrukt wordt.

Aanbeveling relevant voor: Stadmakers, Maatschappelijk middenveld, Kennisinstellingen, Gemeente, Bedrijfsleven

Aanbeveling 5: Vertel waar innovatieve inwoners met ideeën naar toe kunnen. Er is een duidelijk loket om een paspoort te vernieuwen, en ook om aangifte te doen van diefstal, of om pakketjes te versturen, maar waar is het loket voor stadmakers met ideeën om bij te dragen aan de stad als geheel?

'Bij de gemeente is het ook wel erg zoeken, je hebt stadsdelen en verschillende beleidsterreinen. Daar moet je de juiste persoon zien te vinden.'

Verdere verkenning is nodig om te bepalen wat de plaats is waar stadmakers kunnen aankloppen met ideeën om de stad beter te maken, en wat dan de mogelijkheden zijn voor een dergelijk 'loket' om stadmaker door te verwijzen in de veelheid van programma's, subsidies, en ontwikkeltrajecten die in Amsterdam bestaan. Rekening houden met schaarste aan tijd van ambtenaren of andere partijen die stadmakers verder helpen is daarbij een aandachtspunt. Ander aandachtspunt is het creëren van duidelijke maar toegankelijke selectiecriteria voor verschillende vormen van ondersteuning. Niet alle initiatieven van stadmakers wil, of kan men namelijk

ondersteunen. Duidelijkheid hierover is belangrijk want dat maakt dat stadmakers weten waar ze aan toe zijn.

Vaak wordt de gemeente genoemd als partij maar wordt niet wordt benoemd welke afdeling van de gemeente men voor ogen heeft. Dit bleek uit uitspraken als 'We hebben gemeente, ontwikkelaars, vve's, woningcorporaties nodig om de bouwpijl neer te zetten; wij faciliteren dan de connectie tussen deze partijen'. De vraag is welke partij deze stadmakers binnen de gemeente echt nodig hebben, of ze dit weten, en hoe ze die vinden.

Volgens Ruimte voor Initiatief zijn de gebiedsteams een belangrijk gemeentelijk aanspreekpunt voor stadmakers. De reden daarvoor is dat deze teams zich begeven in de directe omgeving van stadmakers. Het is ons tijdens Maak je Stad! nog onvoldoende gelukt om in contact te komen met de gebiedsteams. Ook zouden stadmakers gebaat zijn bij meer kennis over hoe deze gebiedsteams een rol kunnen spelen bij de ontwikkeling van hun initiatief. Dit is een verbeterpunt voor Maak je Stad!. Kan een gebiedsteam als 'stadmakerloket' fungeren? En hebben ook individuele bedrijven in de stad wellicht ook zo'n loket?

*Aanbeveling relevant voor: Maatschappelijk
middenveld, Gemeente, Bedrijfsleven*

Aanbeveling 6: Versterk verkenning en inzet van digitale technologie. Inzet van (digitale) technologie was bij inschrijving een van de criteria. Toch is ook bij selectie al geconstateerd dat digitale technologie in beperkte mate wordt ingezet als versterking van de initiatieven van de stadmaker. Bij veel initiatieven kwam gebruik van technologie namelijk niet verder dan het hebben van een website. Digital Social Innovation kan ingezet worden als inspiratie voor stadmakers om hun initiatief te versterken. Het Chief Technology Office en Waag kunnen hier beiden een ondersteunende rol in spelen. Dit is iets wat in de huidige editie van Maak je Stad! nog onvoldoende aan bod is gekomen en waar stadmakers in de toekomst meer gebruik van zouden kunnen maken, wanneer ze beschikken over kennis en kunde om (digitale) technologie in te zetten.

*Aanbeveling relevant voor: Stadmakers,
Maatschappelijk middenveld, Kennisinstellingen, Gemeente,
Bedrijfsleven*

Aanbeveling 7: Kies een gebiedsgerichte benadering om stadmakers te versnellen en versterken. Wat nieuw en innovatief is in Amsterdam Noord, is wellicht minder nieuw

of innovatief in de Pijp. De jury concludeerde dat deze gebiedsafhankelijkheid een aandachtspunt moet zijn bij weloverwogen selectie van stadmakersinitiatieven. Dit is een inzicht dat ook in toekomstige ondersteuning van stadmakers dient te worden meegenomen, en ook moet doorklinken in de verdere discussie over bijvoorbeeld het denken over een loket voor stadmakers.

Aanbeveling relevant voor: Gemeente

2. GEZAMENLIJK VERSTERKEN VAN AMSTERDAM APPROACH

Aanbeveling 8: Bestendig het lerend netwerk tussen stadmakers, maatschappelijk middenveld organisaties en overheid, kennisinstellingen en bedrijfsleven. Voor het creëren van innovatieruimte voor stadmakers is een specifiek soort netwerk nodig: een lerend netwerk. Een lerend netwerk is een omgeving waarbinnen leren centraal staat. Hierbinnen deelt men de overtuiging dat men zich verder kan of moet ontwikkelen en is bereid daar samen aan te werken. Voor stadmakers betekent dit concreet dat ze ervaringen uitwisselen, strategieën op elkaar toetsen en expertise delen. Ook kan binnen een lerend netwerk nieuwe samenwerking ontstaan.

Daarnaast is het van belang dat ook andere partijen uit de triple helix (overheid, kennisinstellingen en bedrijfsleven) op enig moment onderdeel worden van dit netwerk en daarin ook zelf bereid zijn om te leren²². Dat maakt dat stadmakers, maar ook de gemeente, bedrijven, en andere organisaties van elkaar kunnen leren. Vanuit deze gezamenlijkheid kan kennis ontwikkeld worden over zaken als het in kaart brengen van maatschappelijke impact, het ontwikkelen van nieuwe economische- of verdienmodellen en het uitproberen van nieuwe rollen. Stadmakers zouden gebaat zijn bij een meer structurele plaats waar een dergelijk lerend netwerk samenkomt.

Meerdere initiatieven die we binnen het ontwikkeltraject hebben gekoppeld aan inhoudelijk experts, zijn ook buiten het ontwikkeltraject in contact bleven met die partij.

De bijeenkomsten van Maak je Stad brengen partijen letterlijk en figuurlijk dicht bij elkaar. Deze bijeenkomsten helpen ook om elkaar beter te begrijpen. Vanuit de eerste kennismakingsgesprekken bleek vanuit de stadmakers soms een onvolledig beeld te bestaan over de (potentiële) ondersteunende rol van de gemeente. Vice versa bleek ook de gemeente zelf verrast door de inhoud van

stadmakers initiatieven. Vanuit kennis over elkaar volgt meer onderling begrip en kunnen stadmakers, gemeente en andere partijen elkaar in de toekomst gemakkelijker vinden en ondersteunen.

Er zijn al diverse netwerken van stadmakers actief. Laten we deze allereerst versterken door ze aan elkaar te verbinden, waarbij we het belang van een gebiedsgerichte aanpak in het vizier gehouden wordt.

Aanbeveling relevant voor: Stadmakers, Maatschappelijk middenveld, Kennisinstellingen, Gemeente, Bedrijfsleven

Aanbeveling 9: Beweeg van een subsidietraject geënt op controle, naar een systeem van collegiale dialoog en voortgangsmonitoring. Financiële ondersteuning aan stadmakers werd vanuit het subsidieloket mogelijk gemaakt. Het subsidieloket is een onderdeel van de gemeente dat operationeel vooral gericht is op selectie van subsidiabele initiatieven, en beoordeling van verantwoording achteraf. Door een intensief proces van continue en individuele monitoring uit de check-ins, zijn wij erin geslaagd om inhoudelijk aangesloten te blijven bij de voortgang van de initiatieven. Deze methodiek waarin dialoog centraal staat, is een waardevol aanvulling op de prestatiecontrole achteraf

omdat het de mogelijkheid biedt om bij te sturen, en om ondersteuning te bieden om de stadmakers verder te helpen met het versterken en versnellen van hun initiatief.

Uitwisseling van kennis in gesprekken tussen stadmakers, en met experts was van toegevoegde waarde. De stadmakers van Eet-Alage zeiden hierover: 'Het is heel interessant om tijdens de sessies mensen te spreken die met een andere bril naar je initiatief kijken die zeggen "Heb je dit al geprobeerd?"' Ook Designathon Works gaf aan dat het 'heel inspirerend was om met andere initiatieven te spreken' Ook leidde de sessies tot daadwerkelijk nieuwe connecties. 'We hebben nieuwe connecties gemaakt, met ontwerpbureau Vandejong

100+ expertgesprekken // De deelnemers konden tijdens de bijeenkomsten van het ontwikkeltraject niet alleen workshops volgen, maar ook één-op-één in gesprek gaan met experts en ervaringsdeskundigen. Zo vonden er meer dan 100 expertgesprekken plaats. Bijvoorbeeld met Karim Maarek van THNK, Reineke Schermer van Stichting DOEN en Femke Haccou van het Chief Technology Office van de gemeente Amsterdam.

bijvoorbeeld', gaf Boksschool Bijlmerbajes aan in de Check-in sessie.

Ook maakt het samenbrengen en ondersteunen van stadmakers dat stadmakers gemotiveerd raken en erkenning ervaren. Staalmannen zeiden hierover 'ik merk bij de jongeren dat ze zich zelfverzekerder voelen door Maak je Stad!. Meer serieus genomen'. BLOK zei hierover 'Je voelt je onderdeel van een movement met veel inspirerende mensen'

Aanbeveling relevant voor: Stadmakers, Maatschappelijk middenveld, Kennisinstanties, Gemeente, Bedrijfsleven

Aanbeveling 10: Geef stadmakers de ruimte om zelf de agenda te bepalen De thema's waarbinnen de stadmakers zich hebben ingeschreven voor Maak je Stad! zijn breed geweest. Dit leidde tot een grote diversiteit van stadmakers. Dit was soms lastig om mee om te gaan omdat er veel verschil was qua aandachtsgebied. Door een eventuele vraag aan stadmaker initiatieven echter te specifiek te formuleren, riskeert men dat stadmakers de ruimte ontnomen om vanuit een bottom-up approach te bepalen wat er nodig is in de stad die hij of zij dagelijks meemaakt. Dit terwijl juist stadmakers zelf de aangewezen partij zijn om dat te doen als ervaringsdeskundigen. De legitimiteit van de stadmaker als agendabepaler mag dus ook zeker gerespecteerd worden.

Fig: Verschillende taken per actor voor verschillende innovatievormen voor de stad.

Door de vraag aan stadmakers te specifiek te maken zal de stad minder profiteren van deze agendabepalende kwaliteit van stadmakers. In zo'n geval verschuif de rol van de stadmaker naar die van 'meewerker' of 'meedenker'. Afhankelijk van de benadering die we kiezen voor de innovatie infrastructuur, verschillen de activiteiten die verschillende actoren op zich nemen. In bovenstaand overzicht hebben we inzichtelijk gemaakt hoe activiteiten verschuiven, afhankelijk van de benadering van innovatie die gekozen wordt. Wij pleiten voor verdere verkenning van de onderste

variant van bottom-up innovatie door, en met stadmakers, waarbij voor maatschappelijk middenveld organisaties een belangrijke rol is weggelegd als verbinder.

Gevaar is wel tunnelvisie en gebrek aan context (die ook bepaald wordt door andere stakeholders waar stadmakers soms geen weet van heeft). Met die bredere context en veelheid aan partijen heeft de gemeente wél te maken. Aanvullend op agendabepaling door stadmakers biedt dialoog met de gemeente een goede

aanvulling en reality check om de uniciteit en maatschappelijke relevantie te bepalen van waar stadmakers mee aan de slag willen gaan. Wellicht kan de gebiedsmanager hier vanuit een gebiedsgerichte aanpak ook een rol in spelen.

Aanbeveling relevant voor: Maatschappelijk middenveld, Kennisinstanties, Gemeente, Bedrijfsleven

3. POLITIEKE KEUZE VOOR STADMAKERS

Aanbeveling 11: Zet stadmakerschap op de politieke agenda. Bij aanvang van de vorige lokale bestuurstermijn was in een concept coalitieakkoord ruimte gelaten voor een leeg stuk dat door stadmakers ingevuld kon worden. Door een latere verschuiving in coalitie heeft dit voornemen geen doorgang gevonden. De ruimte die stadmakers momenteel geboden wordt is vaak ruimte die voortkomt vanuit het ambtelijk apparaat van de stad. Als de rol van stadmakers in het coalitieakkoord wordt meegenomen dan draagt dat bij aan de energie en urgentie die nodig is om te komen tot verdere verbetering van positionering van stadmakers in ons innovatie ecosysteem. Door hier vanuit politiek op aan te sturen kunnen we sneller en optimaal profiteren van de innovatieve capaciteit van stadmakers.

Qua concrete actie zien wij met name het verder verkennen en opzetten van het lerend netwerk van stadmakers, maatschappelijk middenveld organisaties, overheid, kennisinstellingen en bedrijfsleven als een relevant onderwerp voor de politieke agenda.

Aanbeveling relevant voor: Gemeente

Aanbeveling 12: Betrek maatschappelijk middenveldorganisaties als tussenpartij in strategie, inrichting, en uitvoering van beleid rondom burgerparticipatie. Bij het winnen van de iCapital award werd de stad geprezen om het feit dat het ingediende voorstel geschreven was met diverse partners uit het maatschappelijk middenveld. Dit was een bevestiging van de verwevenheid waar de Amsterdam Approach voor staat. Het belang van dit partnerschap is ook in deze publicatie ruim aan bod gekomen. Om deze wederzijdse versterking vast te houden, raden wij aan om deze gezamenlijkheid in strategiebepaling, inrichting, en operatie te blijven zoeken. Juist dat is de Amsterdam Approach, en juist deze gezamenlijkheid is door de gemeente en anderen zo gewaardeerd gedurende dit project. Om het momentum van deze samenwerking niet te verliezen dient de gemeente

maatschappelijk middenveld organisaties als gelijkwaardige gesprekspartners te betrekken in het bepalen van vervolgstappen om stadmakers te positioneren binnen het innovatie-ecosysteem.

Aanbeveling relevant voor: Maatschappelijk middenveld, Gemeente

Aanbeveling 13: Verken de samenwerking met stadmakers vanuit een breder economisch perspectief. Stadmakers dragen niet alleen bij aan economische groei of efficiency. Om de rijkheid van hun bijdrage te kunnen begrijpen en beschrijven, raden wij aan het Donut model van Kate Raworth in te zetten. Dit model kan stadmakers ondersteunen bij het expliciteren van hun toegevoegde waarde. Een van de grootste voordelen van het model is dat het stadmakers ook wijst op vermindering van druk op het ecologisch plafond als waarde. Iets wat voor veel initiatieven een relevant perspectief biedt. Ook biedt het model een perspectief dat ons erop wijst dat er meer mogelijkheden zijn om waarde te creëren dan alleen het vermarkten van diensten of producten. De algemene tendens om de continuïteit van stadmakers in financiering door de markt te zoeken blijkt uit de volgende quote:

'Iedereen moet tegenwoordig een startup zijn! Dat kan niet de bedoeling zijn.'

Verschuiving naar een model gericht op handelen tussen een sociale ondergrens, en een ecologisch plafond biedt meer inclusieve benadering van waarde. Daarnaast is het ook raadzaam om binnen de grenzen van de stad naar andere vormen van voorzien in behoeften te kijken. Daarvoor biedt het commons-denken mogelijkheden. De commons zijn niet nieuw, maar opnieuw relevant mede door het feit dat digitale technologie nieuwe mogelijkheden biedt om governance van de commons mogelijk te maken. Dat geeft ook stadmakers de mogelijkheid om hun initiatief om een andere manier te positioneren.

Aanbeveling relevant voor: Stadmakers, Maatschappelijk middenveld, Kennisinstellingen, Gemeente, Bedrijfsleven

Aanbeveling 14: Ondersteun stadmakers vanuit innovatiebudgetten en niet alleen als burgerparticipatie. De gemeente kan stadmakers op verschillende manieren ondersteunen. Toch is ook de financiële

kant van ondersteuning vaak onmisbaar voor stadmakers. Momenteel wordt deze financiële ruimte al wel geboden, maar dit gebeurt veelal vanuit het sociaal domein of sociale motieven. Tegelijkertijd hebben we het gezamenlijk over de innovatieve capaciteit van stadmakers. Het lijkt ons daarom passend om bronnen voor financiële steun aan stadmakers te heroverwegen. Daarbij dienen we te verkennen of dit niet vanuit innovatiebudgetten ondersteund kan worden die niet voortkomen uit de sociale agenda. Parijs is als laatste iCapital winnaar een voorbeeld van een stad waar stadmakers zijn ingelijfd in het stedelijke innovatiebeleid. Hier is hier een specifiek percentage van de begroting gereserveerd voor sociale innovatie. Het includeren van ruimte voor stadmakers in stedelijk innovatiebudget sluit aan bij de overtuiging dat stadmakers bijdragen aan innovatie. Als we stadmakers serieus aan tafel willen in het gesprek over innovatie in de stad, dan is het niet minder dan logisch om hier ook budgettaire ruimte voor te vinden.

Het vinden van een verdienmodel is voor veel stadmakers een belangrijke uitdaging. Vooral de relatieve nieuwe stadmakersinitiatieven werken nu van

subsidietraject naar subsidietraject. Dat maakt dat er veel tijd en energie verloren gaat aan het zoeken naar financiering. Hierover zei een stadmaker tijdens een van de sessies het volgende:

'Het voelt nog te eenmalig. We hebben nog geen lange termijn financiering. We hebben iets structureels nodig maar weten nog niet hoe.'

De gemeente bestaat omdat de centrale overheid taken heeft overgedragen naar lokaal niveau. Deze taken komen zo dichtbij de beïnvloeding van de burger. Toch lijkt de gemeente in veel gevallen vooral vóór de burgers en de stad te handelen. Waarom is het zo dat stadmakers, die ook zorgen voor de stad, zo vaak doorverwijzen naar kortlopende financiering en commerciële investeerders buiten het publieke domein, en dat ze overladen worden met vragen over verdienmodellen, terwijl de gemeente zelden gevraagd wordt wat haar verdienmodel is. Wat zou er gebeuren als de gemeente de innovatieve burger of stadmaker meer financiert en zo betreft als structurele partner in haar publieke taak om te zorgen voor de stad? Zo kan de stad

meer profiteren van de bijdragen van stadmakers, en kan er voor deze stadmakers tegelijkertijd meer continuïteit geboden worden. Dergelijke partnerschappen bestaan al, maar zullen versterkt worden als de gemeente het ondersteunen van burgerinitiatieven verder najaagt, financiert, en formaliseert als onderdeel van een meer gezamenlijke aanpak. In die aanpak is het nog steeds de gemeente die zorg draagt voor de stad, maar dat gebeurt dan in toenemende mate mét de stad.

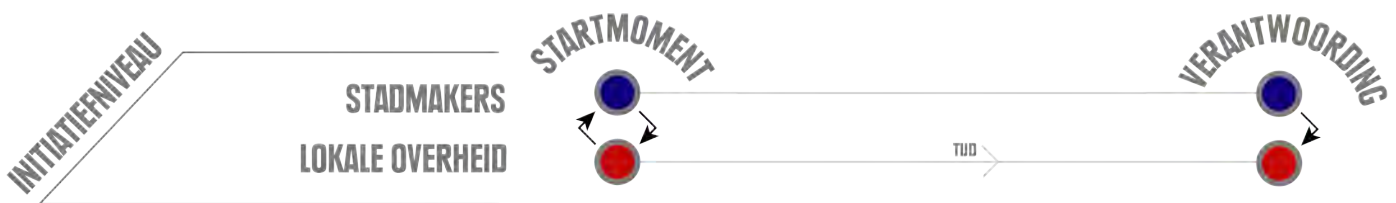
Aanbeveling relevant voor: **Maatschappelijk
middenveld, Kennisinstellingen, Gemeente, Bedrijfsleven**

VISIE

Met deze aanbevelingen komt Maak je Stad! ten einde. De Maak je Stad! challenge heeft ons veel geleerd over het bouwen van een sterk innovatie-ecosysteem in de stad Amsterdam. Bij het schrijven van deze publicatie is allereerst ingezien dat veel van de adviezen uit eerdere publicaties (zoals Accelerating Amsterdams Assets en Stadmakers in Nederland) nog steeds relevant zijn. We liepen opnieuw tegen verbeterpunten aan die ook in deze eerdere projecten al zijn benoemd. Toch zijn uit Maak je Stad! ook aanvullende inzichten

toelichting van de meest eenvoudige en bekende manier van stadmaker ondersteuning. Het gaat dan om gunning van subsidie en controle op prestatie van de gesubsidieerde stadmaker (hieronder weergegeven). Deze vorm van stadmakerondersteuning laat ruimte voor verbetering. Mogelijkheden voor samenwerking en wederzijdse versterking worden hierbij namelijk nauwelijks of niet benut. In onderstaande afbeelding wordt deze beperkte interactie tussen stadmakers en lokale overheid schematisch weergegeven als een interactie, dan een tijd niets, en dan een afsluitende interactie.

voortgekomen die positionering van stadmakers in Amsterdam kunnen versterken. Maar hoe komen we gezamenlijk tot een vervolg waarin we deze adviezen kunnen verwerken? Om dit te doen wordt in dit hoofdstuk vanuit een breder perspectief gekeken naar vervolgstappen om het innovatie-ecosysteem door stadmakers te sterken.

Om de visie op dit innovatie-ecosysteem toe te presenteren, beginnen we met een

Fig: Stadmakersondersteuning door projectmatig subsidiebeleid waarin stadmakers vooral interacteren met gemeente mbt start en verantwoording van initiatief.

Middels de Amsterdam Approach heeft Maak je Stad! de hierboven geschetste interactie al vergaand versterkt²³ door stadmakers vanuit het maatschappelijk middenveld, te koppelen aan elkaar, maar ook aan overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen. Dit heeft geleid tot samenwerking, nieuwe inzichten en

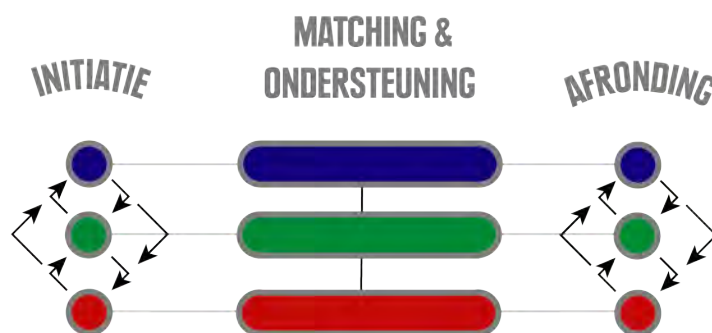
²³: Dat geldt ook voor andere initiatieven als de Gezonde Stad, en het fellowship program.

Fig: Stadmakersondersteuning van projectmatig subsidiebeleid versterkt door Maak je Stad!.

aanbevelingen over het bieden van ruimte aan, en ondersteunen van stadmakers. Maar we zijn er nog niet want ook Maak je Stad! was projectmatig en eenmalig.

Hoe nu verder? De stadmaker is binnen Maak je Stad! het belangrijkste subject geweest maar dat moet nu anders. In een Amsterdam Approach waardig vervolg van Maak je Stad zouden wij graag zien dat niet alleen stadmakers, maar ook maatschappelijk middenveld organisaties en de gemeente versneld en versterkt worden in hun rol die zij in het innovatie-ecosysteem op zich moeten nemen. Om ons innovatie-ecosysteem verder te brengen is het lerend netwerk al genoemd als aanbeveling. Maar laten we dit een lerend netwerk maken waarin niet alleen

nagedacht wordt over de dagelijkse operatie van stadmakers, maar waarin we op systeemniveau ook aandacht hebben voor de architectuur van rollen en samenwerking tussen partijen die samen de Amsterdam Approach samen versterken. Dit herdefiniëren en aanscherpen van de rol van de gemeente en andere betrokken partijen moet net zo veel aandacht krijgt als de ontwikkeling van stadmakers zelf. We moeten kritisch kijken naar het ontwerp van het systeem waarin we samenwerken. Deze architectuurkwestie is geen vraag waar alleen de gemeente zich over moet buigen. We dienen dit onderwerp te behandelen met alle vertegenwoordigers van de Amsterdam Approach. Zo profiteren we van elkaars aanvullende expertise en creëren we een cyclisch lerend netwerk waarin de aansluiting van stadmakers een vanzelfsprekendheid is, en onderlinge versterking centraal komt te staan.

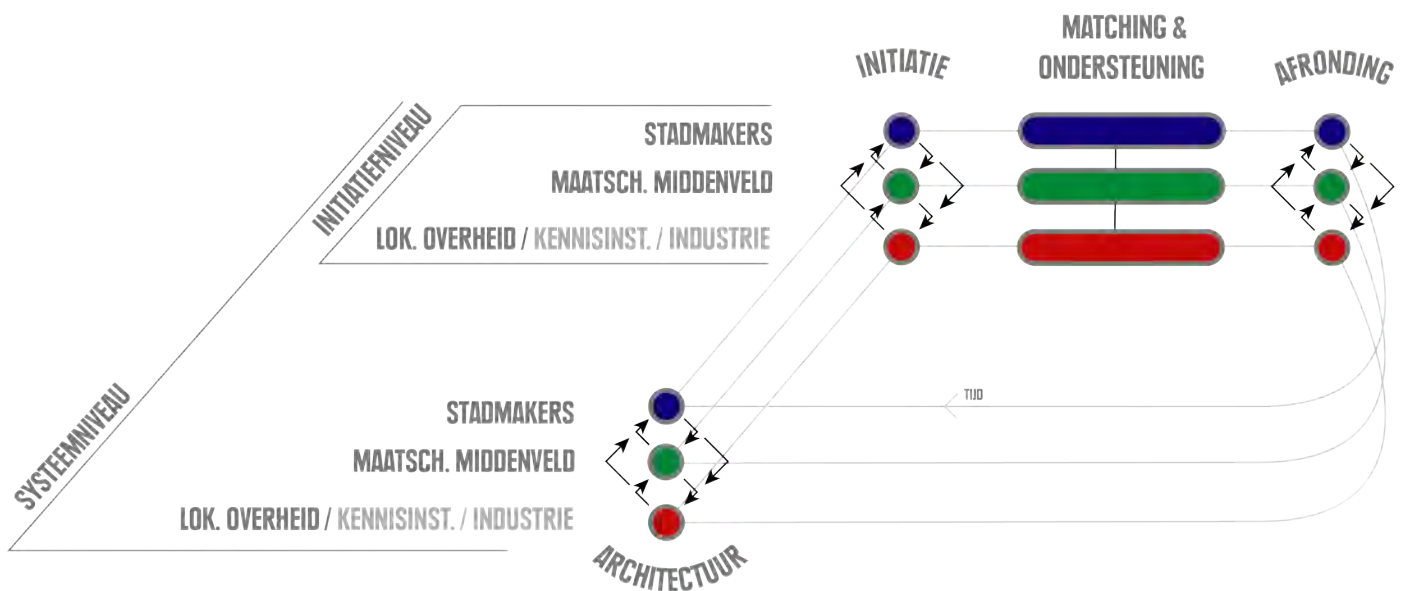

Fig: Stadmakersondersteuning vanuit een cyclische visie waarin een continue verbinding bestaat tussen alle betrokkenen uit Amsterdam Approach, en waarbij verbetering op zowel systeem- als initiatiefniveau elkaar aanvullen.

Door de iCapital award is met Maak je Stad! een project neergezet van waaruit we stadmakers hebben kunnen ondersteunen. Tegelijkertijd hebben we mogelijkheden geïdentificeerd waarop we dit in de toekomst nog beter kunnen doen. Wij hopen dat deze verkenning zal bijdrage aan een volgende stap in het versterken van het innovatie-ecosysteem. Deze volgende stap hangt samen met een politieke keuze om stadmakers meer ruimte te bieden. Deze keuze is nodig om ook middelen te kunnen reserveren waardoor men de gemeentelijke slagkracht nog beter aan burgerlijke vindingrijkheid kan koppelen vanuit de

rijkheid aan partnerschappen die in Amsterdam mogelijk zijn.

Amsterdam dient het incidentele en projectmatige karakter dat stadmakersondersteuning nu heeft, te ontgroeien. Gezamenlijk kan gekomen worden tot een meer structurele en meerjarige inbedding van stadmakerschap in Amsterdam, want Amsterdammers maken de stad!

VERANTWOORDING / OVER AUTEURS

Deze publicatie komt voort uit het traject van monitoring en evaluatie dat het kernteam heeft uitgevoerd gedurende Maak je Stad!. De inzichten die zijn opgedaan in deze publicatie zijn gebaseerd op inzichten uit gesprekken, observaties en ervaringen die Kennisland, Pakhuis de Zwijger en Waag tijdens de Challenge hebben verzameld. Voor een groot deel kwamen deze inzichten voort uit de check-in sessies. Waar deze inzichten geïnspireerd zijn door externe bronnen, is dat vermeld in de footnotes van deze publicatie.

Bij het verzamelen van inzichten vanuit de check-in sessies is geen sprake geweest van een onderzoek naar wetenschappelijke maatstaven. Het feit dat initiatieven zich per sessie soms lieten vertegenwoordigen door verschillende betrokkenen deed ook af aan de betrouwbaarheid van de eigen beoordeling en rapportage. Deze kwesties zijn namelijk ook afhankelijk van persoonlijk perspectief. De vragen die we stelden waren primair bedoeld om dialoog te creëren tussen de stadmakers waaruit inzicht voort kwamen in de kwesties waar stadmakers tegenaan liepen bij het najagen van hun Maak je Stad! doelstellingen.

Deze publicatie biedt geen representatieve steekproef van alle stadmakers in Nederland. Wel kende het traject een grote diversiteit qua innovatiestadia, thematieken, doelen en organisatievormen.

Deze publicatie is geschreven door Waag. Het eindproduct is aangevuld met verbeteringen en aanvullingen door Kennisland en Pakhuis de Zwijger, en door overige partijen uit de stuurgroep.

KENNISLAND // www.kl.nl

Kennisland is een denktank voor maatschappelijk vernieuwing. Kennisland richt zich onder meer op sociale innovatie, meer vernieuwend vermogen in het onderwijs en een effectievere overheid. Het eerste leertraject volgens het 'Challenge-model'TM, Digitale Pioniers, werd al in 2002 georganiseerd. Kennisland biedt Radicale Vernieuwers een platform en maakt deel uit van het consortium van de European Social Innovation Competition.

PAKHUIS DE ZWIJGER // www.dezwijger.nl

Pakhuis de Zwijger is het Amsterdamse platform voor creatie en innovatie in de stad, met dagelijks bijeenkomsten over stedelijke ontwikkeling, de creatieve bedrijfsleven en global trends. Pakhuis de Zwijger is er voor de mensen die de stad

maken. Het is een plek om geïnspireerd te worden door de verhalen over vernieuwing. Om naar verdieping te zoeken op vraagstukken en werkwijzen. Om vernieuwing op de kaart te zetten en samen te ontwerpen en aan de slag te gaan. Bovenal is het een plek om te ontmoeten. Pakhuis de Zwijger is een trefpunt voor vakgenoten, brengt stakeholders bij elkaar, en verbindt verschillende disciplines, domeinen en werelden.

WAAG // www.waag.org

Waag - Institute for art, science and technology - is een pionier op het gebied van digitale media. In de afgelopen 22 jaar heeft de stichting zich ontwikkeld tot een instituut van internationale statuur, een platform voor artistiek onderzoek, een katalysator van experimenten en evenementen en een broedplaats voor culturele en sociale innovatie. Waag verkent opkomende technologieën en geeft kunst en cultuur een doorslaggevende rol bij het ontwerpen van betekenisvolle toepassingen.

AUTEURSRECHTELIJKE INFORMATIE

Tenzij anders vermeld is alles in dit werk gelicenseerd onder de licentie Creative Commons Naamsvermelding 4.0 Internationaal (CC BY 4.0). Dit betekent dat men deze publicatie mag kopiëren, aanpassen en verder verspreiden, zelfs voor commerciële doeleinden, zolang men de maker van het werk vermeldt, en een link naar de licentie (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) plaatst.

Figuur op cover: Collage van de foto's van Maak Je Stad initiatiefnemers. Deze foto's zijn in opdracht gemaakt door Anke Teunissen (<http://www.anketeunissen.nl>)

BIJLAGE 1: Partijen in Amsterdam Approach:

Amsterdam Institute for Advanced Metropolitan Solutions

Het Amsterdam Institute for Advanced Metropolitan Solutions (AMS) is een wetenschappelijk instituut opgericht in 2014 in Amsterdam na een wedstrijd geïnitieerd door de gemeenteraad. In dit instituut werken wetenschap, onderwijs, overheid, zakenpartners en maatschappelijke organisaties nauw samen om oplossingen te creëren voor de complexe stedelijke uitdagingen. Wageningen UR, M.I.T. (VS) en TU Delft vormt het academische hart van AMS.

Chief Technology Office (CTO)

Het CTO-kantoor van de gemeente Amsterdam werkt samen met alle afdelingen van de gemeente om innovatie in de stad te realiseren. Ze werken aan thema's, zoals: E-health, circulaire economie, slimme mobiliteit, deeleconomie, samenwerking met start-ups en innovatieve inkoop.

Pakhuis de Zwijger / Smart Citizen Lab

Pakhuis de Zwijger biedt een locatie en platform dat dient als een ontmoetingsplek voor de innovatie ecosysteem om ideeën uit te wisselen en om oplossingen in de stad te bespreken en te lanceren. Het Smart Citizen Lab waar Waag bij betrokken is, betreft burgers bij opkomende

technologieën, design en sociaal ondernemerschap in de stad.

Startup Amsterdam

Startup Amsterdam werd in 2014 opgericht door ondernemers en overheidsinstanties, en vertegenwoordigt het startup-ecosysteem van Amsterdam. Startup Amsterdam biedt plaats aan meer dan 800 startups die werken met incubators, accelerators, zakelijke partners, universiteiten, talent, investeerders en overige ondersteunende partijen.

Amsterdam Economic Board

De board is een platform van 22 CEO's en voorzitters van toonaangevende private en publieke organisaties die de economie van de Metropoolregio Amsterdam versterken. Sinds 2013 volgt de board een nieuwe strategie die gericht is op het mobiliseren van partners in de regio om oplossingen te ontwikkelen voor maatschappelijke (stedelijke) uitdagingen.

Amsterdam Smart City

Amsterdam Smart City (ASC) is een unieke samenwerking tussen bedrijven, overheden en kennisinstellingen en de bewoners en gebruikers van de stad. Vanaf 2009 zijn er diverse projecten omtrent disruptieve technologieën, energie, mobiliteit en big/open data.

Ruimte voor Initiatief (Gemeente Amsterdam)

Ruimte voor initiatief verkent een nieuwe werkwijze met het doel om bewoners en wijkondernemers te ondersteunen in het ontplooiën en uitvoeren van hun maatschappelijke initiatief. Dat kan aanvullend zijn op wat de gemeente doet, maar ook kunnen initiatiefnemers de gemeente uitdagen om een overheidstaak over te nemen. Binnen ruimte voor initiatief is beschreven welke middelen gemeente heeft om stadmakers verder te faciliteren. Deze middelen zijn:

- Inzet van gebiedsteams met gebiedsmakelaars, gebiedscoördinatoren en gebiedsmanagers;
- Het deelnemen aan en faciliteren van sociale netwerken;
- Flexibele budgetten, bewonersbudgetten en buurtbudgetten (binnen programma's);
- Digitale participatie;
- Open data en open begrotingen (in ontwikkeling);
- Startsubsidies voor wijkondernemingen (binnen programma's);
- Maatschappelijk aanbesteden (co-creëren);
- Inkoop en opdrachtverlening;
- Participeren in plannen van bewoners;
- Regelluwe zone creëren of suggereren;
- Ondersteuning bij het vinden van co-financiering;
- Beschikbaar stellen (betaalbaar) vastgoed.

De Gezonde Stad

De Gezonde Stad initieert en ontwikkelt samen met innovatieve bedrijven en bewoners projecten met impact om Amsterdam gezonder en 'fit for future' te maken. Vanuit de gezamenlijke kracht en inzet van bewoners, bedrijven en overheden wordt gewerkt aan een toekomstbestendige, leefbare en slimme stad waarbij gezondheid centraal staat.

Impact Hub en het Amsterdam City Fellowship program

Het fellowship program maakt deel uit van het actieprogramma Maatschappelijk Ondernemerschap van de gemeente Amsterdam en is ontwikkeld in samenwerking met Impact Hub Amsterdam. Het programma stimuleert en faciliteert samenwerking tussen sociale ondernemers en de gemeente Amsterdam, Gedurende het programma verfijnen sociale ondernemers hun bedrijfsmodellen en producten of diensten samen met de gemeente Amsterdam en zakelijke experts van Impact Hub Amsterdam. Het doel van deze nauwe samenwerking is om te komen tot co-creatie en implementatie van innovatieve oplossingen voor stedelijke uitdagingen met betrekking tot gezondheid.

